

Fikir Hareketleri *ve*
Liberal Düşünce
Topluluğu

Atilla Yayla

Yayla, Atilla

Fikir Hareketleri ve Liberal Düşünce Topluluğu

1. Liberalizm 2. Sivil Toplum 3. Türk Siyasî Tarihi (20. Yüzyıl)

ISBN 13: 978-975-6877-74-6

Liberte Yayınları® / 85

2. Baskı: Şubat 2013, 1. Baskı: Temmuz 2003

© 2013, 2003; Liberte Yayınları®

Sayfa Düzeni: Liberte Yayınları

Kapak Tasarımı: Muhsin Doğan

Montaj: Merkez Repro

Baskı: Tarcan Matbaası

Adres: Zübeyde Hanım Mah. Samyeli Sok. No: 15, İskitler, Ankara

Telefon: (312) 384 34 35-36 | Faks: (312) 384 34 37 | Sertifika No: 25744

LiBeRTE
liberteyayin grubu

Adres: GMK Bulvarı No: 108/16, 06570 Maltepe, Ankara

Telefon: (312) 230 87 03 | Faks: (312) 230 80 03

Web: www.liberte.com.tr | E-mail: info@liberte.com.tr

Sertifika No: 16438

Liberte Yayınları® Liberte Yayın Grubu'nun tescilli bir markasıdır.

Atilla Yayla, Kırşehir'de doğmuştur. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden lisans (1980), yüksek lisans (1982) ve doktora derecelerini (1986) alıp Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Hacettepe Üniversitesi, Gazi Üniversitesi ve Plato Meslek Yüksekokulu'nda öğretim üyeliği yapmıştır (1986-2012). Profesör Yayla halen İstanbul Ticaret Üniversitesi'nde öğretim üyesidir.

TDV, TSİD, Mont Pelerin Cemiyeti gibi kurumlarda üyelikleri bulunan Yayla aynı zamanda Liberal Düşünce Topluluğu'nun kurucularından olup bu topluluğun yönetim kurulu başkanlığını 2009 yılına kadar yürütmüştür. York Town Internet University ve Center of New Europe üyesi olan Yayla Büyük Britanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde birkaç defa farklı üniversitelerde misafir öğretim üyesi olarak bulunmuştur.

Atilla Yayla'nın çeşitli gazete ve dergilerde düzenli olarak yazıları yayınlanmaktadır.

Eserleri:

Terörizm Üzerine (1990)

Liberal Bakışlar (Liberte Yayınları, 1993)

Sosyal ve Siyasal Teori (Derleyen) (Siyasal Yayınları, 1994)

Refah Partisi Üzerine (Melih Yürüşen ile birlikte) (1996)

Siyasî Partiler Araştırması (Melih Yürüşen ile birlikte) (1996)

Siyaset Teorisine Giriş (1998) (3. Baskı: Kesit Yayınları, 2012)

İslam, Civil Society and Market Economy (Derleyen) (Liberte Yayınları, 1999)

Devletçi Zihniyet ve Piyasa Ekonomisi (Liberte Yayınları, 2000)

Özgürlük Yolu: Hayek'in Sosyal ve İktisadî Felsefesi (Liberte Yayınları, 2000)

Demokrasiyi Koruma Kılavuzu (Liberte Yayınları, 2001)

Piyasa Medeniyeti (Derleyen) (Liberte Yayınları, 2004),

Siyasî Düşünce Sözlüğü (2005) (5. Baskı: Adres Yayınları, 2011)

İki Cumhuriyetin Kavgası (Liberte Yayınları, 2007)

İktisat ve Hayat (Liberte Yayınları, 2007)

Kemalizm (Liberte Yayınları, 2008)

Liberallik-Demokratlık Tartışması (Etyen Mahçupyan'la beraber) (Liberte Yayınları, 2008)

Hayek'in Liberalizm Anlayışı (Kesit Yayınları, 2012)

Özgürlüğün Peşinde (Liberte Yayınları, 2013)

İçindekiler

Pratikteki Açmazlarıyla Liberalizm ve Liberal Düşünce Topluluğu	11
A. Liberallerin Dilemmaları	11
B. Liberalizmin Canlanması ve Liberal Enstitüler	21
C. Liberal Düşünce Topluluğu'nun Doğuşu	26
D. Liberal Düşünce Topluluğu'nun Özellikleri	29
E. Liberal Düşünce Topluluğu'nun İşleyiş Biçimi ve Çalışma İlkeleri	32
F. Liberal Düşünce Topluluğu Şimdiye Kadar Ne Elde Etti?	35
G. Sonsöz	36
Fikir Hareketleri Üzerine	39
A. Ülkelere Renk, Tarihe Şekil Veren Unsurlar	39
B. Fikir Hareketleri: Tarihi ve Güncel Örnekler	42
C. Fikir Hareketlerinin Başarılı Olma Şartları	57
D. Sonuç Yerine	78
Liberal Düşünce Topluluğu'nun Doğuşu, Gelişimi ve Geleceği Üzerine	81

A. Neden Böyle Bir Yazı?	81
B. 1960'lardan 1980'lere Türkiye'nin Entelektüel Ortamı	82
C. Neden ve Nasıl Liberalleştim?	87
D. Demokrasiden Liberalizme	100
E. Liberal Düşünce Topluluğu Doğuyor	107
F. Liberal Düşünce Topluluğu Nerede ve Ne Kadar Başarılı Oldu?	113
G. Liberal Düşünce Topluluğu'nun Başarısının Ardında Yatan Faktörler	120
H. LDT Neleri Yapamadı veya Daha Neler Yapması Gerekir?	131
I. Bitirirken	143

Pratikteki Açmazlarıyla Liberalizm ve Liberal Düşünce Topluluğu¹

A. Liberallerin Dilemmaları

LİBERAL DÜŞÜNCEYİ BENİMSEYEN KİMSELERİN, Türkiye gibi liberalizmin çok yavaş gelişmekte olduğu ülkelerde sık sık karşılaştığı üç dilemma vardır. Bunların birincisi fikir özgürlüğüyle, ikincisi liberalizmin kurumsal olarak yerleşmesinde izlenecek metotla ve üçüncüsü siyaset ve siyasi süreçlerle bağlantılı olarak ortaya çıkmaktadır.

Hiç şüphe yok ki, liberalizm, esas itibarıyla, bir özgürlük teoridir. İnsanlığın siyasî, iktisadî, sosyal tarihi, insanlara her alanda en geniş özgürlüğü sağlayan yahut kazanılmış özgürlüklerle en iyi bağdaşan teorinin liberalizm, en iyi kurumsallaşmanın ise, liberal siyasî ve iktisadî düzen olduğunu göstermektedir. Kuşkusuz, bu tespiti reddedecek ve başka bir ideolojinin (özellikle sosyalizmin) bu bakımdan daha etkili ve başarılı olduğunu (veya istikbalde olacağını) iddia edecek kimseler çıkabilir. Bununla beraber, bu tür iddiaları ileri sürenlerin, teorik ve

¹ *Liberal Düşünce*, Sayı: 1, Kış 1996, s. 4-14.

empirik bakımdan, işlerinin çok zor olacağı açıktır.

Liberaller özgürlüğü en temel değer olarak görür ve savunurlar. Bunu sadece soyut bir ilkenin mücerret, hayali durumlarda dile getirilerek müdafaa edilmesi tarzında yapmakla yetinmemeleri, somut özgürlük ihlallerine karşı da kayıtsız kalmamaları beklenir liberallerin. Fakat, özellikle fikir özgürlüğü açısından liberaller kendilerini zaman zaman çok güç durumlarla karşı karşıya bulabilirler. Fikir özgürlüğünü savunmakla, saçma sapan fikirleri savunur ve destekler görünmek arasında açık bir sınır çizmekte zorluk çekebilirler.

Fritz Machlup, bu problemi yaklaşık otuz yıl önce gündeme getirmiştir. Bilhassa Türkiye gibi henüz bütün ideolojik kanatların yeterince gelişerek birbirini dengeleyemediği, fikir özgürlüğünün adeta marjinal grupların lüksü gibi görüldüğü, şamatacı azınlıkların sessiz çoğunluğu kolayca bastırdığı, hukukî çerçevenin hak ve özgürlükleri korumak açısından yeterince etkin işlemediği bir ülkede bu problemle sık sık karşılaşmak mümkündür.

Bir örnekle bu dilemmanın ne anlama geldiğini açıklamaya çalışabiliriz. Diyelim ki, başarısız, kimsenin tanımadığı, ciddiye alınmayan bir akademisyen veya bir yazar, Türkiye üzerine bir kitap yazıyor. Bu kitapta, tarihin ıskallığını, barbarlığını, vahşiliğini muazzam ve müthiş deneylerle tescil ettiği bir ideolojinin penceresinden belirli konuları tahlil ediyor ve bazı sonuçlara ulaşıyor. Sonra bu kitap yayınlanıyor ve okuyucularına ulaşıyor. Buraya kadar olan süreçte bir liberali rahatsız edecek herhangi bir şey olabilir mi? Elbetteki hayır. Herkes istediği açıdan istediği tahlili yapmakta serbesttir. Fikir özgürlüğü negatif özgürlüğün bir türevidir ve kişiler arasında bu öz-

gürlüğü kullanma şekli ve derecesi bakımından negatif veya pozitif diskriminasyon yapılamaz.

Ancak, iş burada kalmıyor. Hukuk sistemine yerleşmiş anti-özgürlükçü hükümler adaleti harekete geçiriyor ve bu yazar kitabından dolayı yargı önüne çıkarılıyor. Yargılanıyor ve cezaya çarptırılıyor. Sonra cezaevine gönderiliyor. Yani, bir insan, fikirlerinden dolayı mahkûm ediliyor. İşte bir liberal buna rıza gösteremez. Çünkü, o, herkesin, başkalarının kişilik haklarına tecavüz etmediği sürece, görüş ve kanaatlerini serbestçe açıklama hakkına sahip olduğuna inanır. Dolayısıyla, söz konusu yazarın başına gelen bu olaydan rahatsızlık duyar, hoşnutsuzluğunu ifade etmenin yollarını arar ve bulur.

Ne var ki, hikaye ettiğimiz süreç burada bitmez. Mahkûm edilen yazarın mensup olduğu fikir ve örgüt çevresi çoktan hareketlenmiş ve yazarın mahkûm edilmesini kınamak için çeşitli yollara başvurmaya başlamıştır. Toplantılar yapılır, yürüyüşler düzenlenir, imza kampanyaları açılır. Ve bir gün, bir yerde, iş yerinizde veya sokakta, bir bildiri önünüze atılır veya elinize tutuşturulur. Sizden istenen bildiriye imzalamanızdır. Kim için imza kampanyası açıldığını görünce olayı bütün teferruatıyla hatırlarsınız. Lâkin, bildiri metnini okuyunca şaşırırsınız. Bu metin, bir kişinin belirli görüşleri açıkladığı için mahkûm edilmesini kınamaktan ziyade, bu vesileyle, mahkûm yazarın perspektifinden hareketle ülkeyi, sistemi, her şeyi ve herkesi, üstelik yargılamaksızın mahkûm etmektedir.

Şimdi nasıl çıkarsınız bu işin içinden? Kimsenin görüşleri, kanaatleri yüzünden hapse tıklmasını istemezsiniz, elbette. Ama sizin deli saçması olduğuna inandığımız görüşleri savunuyor konumuna düşürülmenize de rıza gösteremezsiniz

herhalde. Bu durum sokakta başınıza geliyorsa önemsizdir. Belki güler geçersiniz. Peki ya başka bir ortamda, meselâ üniversitede olursa ne yaparsınız? İmzalarsanız komik fikirleri savunuyormuş görünürsünüz. İmzalamazsanız, sizin özgürlük düşmanı olduğunuza hükmedecek özgürlük bilgisi yoksunlarının eline aleyhinize kullanılacak bir koz verirsiniz. Hatta, bazı durumlarda, imza koymayı reddetmeniz, bulunduğunuz ortamda tecrit edilmenize ve psikolojik baskı altına alınmanıza bile yol açabilir.

Liberallerin ikinci dilemması, yöntemde reformculukla muhafazakârlık arasında dengeli bir yer tutmakta ve konumlarının doğru ve çelişik olmayan bir konum olduğuna başkalarını inandırmakta karşılaştıkları zorluklar ve yanlış anlaşılmalardır. Dikkat ederseniz, yöntemde devrimcilikten hiç söz etmiyorum çünkü, yöntemde devrimcilik ve liberalliğin hiçbir şekilde bağdaştığı kanaatinde değilim. Devrimleri faydadan ziyade zarar veren; yapmaktan, geliştirmekten çok yıkan ve tahrip eden oluşumlar olarak görüyorum. Bu yüzden, ülkemizde bazı çevrelerin adeta taptığı Fransız ve Bolşevik devrimlerini de asla benimsemiyor ve insanlığa zarar veren olaylar kategorisine sokuyorum. Devrim yapan ülkelerin değil, kademe kademe ilerleyen ülkelerin daha başarılı olduğuna ve medeniyet yolunda daha fazla mesafe katettiğine inanıyorum.

Liberaller devrimci olamazlar ama yaşanan döneme ve elde edilecek veya edilmiş şeylere bağlı olarak reformcu veya muhafazakâr olabilirler. Temel hak ve özgürlüklerin hem ilke hem kurumsallaşma düzeyinde henüz elde edilmediği; piyasa ekonomisinin oluşmadığı; hukukun hâkimiyetine bağlı siyasî yönetim anlayışının zihniyet ve yapı olarak yerleşmediği yerlerde liberal reformcu olmalıdır. Sadece tek bir insana veya belirli

gruplara, tabakalara ve sınıflara değil, tüm insanlığa faydalı olduğu tecrübeyle kanıtlanmış bu şeylerin elde edilmesi, gerçekleşmesi, gelişmesi için barışçıl, medenî gelişme yolları aramalıdır.

Ancak, liberal, reformculuğun sonsuza kadar süreceği ve her alanı, her şeyi kapsayacağı kanaatine kapılmamalı, reformculuğun hatırı için reformculuk alışkanlığı edinmemelidir. Öyle zamanlar gelir ki, yeni şeylerin kazanılmasından ziyade kazanılmış şeylerin korunması, muhafaza edilmesi önem kazanır. Böyle zamanlarda liberal, belirli alanlarda muhafazakâr bir tavır takınmak mecburiyetinde kalabilir. Meselâ, bir ülkede piyasa ekonomisi işlemekteyken, işbaşına gelen bir siyasî yönetim piyasa ekonomisini geriletecek adımlar atmaya hazırlanıyorsa, liberal buna direnmeli ve muhafazakâr bir tavırla piyasa ekonomisini korumaya çalışmalıdır. Yine, meselâ, evrensel hukuka dayalı bir medenî kanun varken, iktidara oturan bir parti, devrimci bir yaklaşımla, mevcut medenî kanunu tamamen ortadan kaldırıp yeni bir medenî kanun hazırlamaya kalkışırsa, liberal buna da itiraz etmelidir. Daha somut bir örnek vereyim: Diyelim ki, ülkede konutların kiraya verilmesi ve kiralanması piyasa kuralları çerçevesinde oluyor ve taraflar arasında çıkan ihtilaflar yargıda çözümlüyor. Derken, Adalet Bakanlığı, iyi niyetli fakat saçma, komik ve de tehlikeli bir kanun tasarısıyla ortaya çıkıyor. Diyor ki, her il ve ilçede vali ve kaymakamın başkanlığında kurulacak komiteler, konutların mevkilerine, özelliklerine ve ülkenin genel ekonomik göstergelerine bakarak hangi cadde ve sokaktaki evlerin kaç paraya kiraya verilebileceğini belirleyecek. İşte bu, bir özgürlük gaspıdır ve liberale düşen buna karşı sesini yükselterek önceki durumu korumaya, muhafaza etmeye çalışmaktır.

Bu durumda, Türkiye’de, bir liberalin bazı konularda re-

formcu, bazı konularda muhafazakâr olması lâzımdır. Hem reformcu hem muhafazakâr olmak, bazı kimseler için şaşırtıcı, kafa karıştııcıdır. Onlar, devrimci iseler, muhtemelen, liberali ilkesiz, renksiz bulacaklardır. Çünkü, kendileri hayatın her alanında devrimciliğin doğru ve gerekli tavır olduğuna inanmaktadırlar. Devrimcilik, onlar için, bir yöntem olmanın ötesinde ,neredeyse hayatın yegâne amacıdır. Klâsik muhafazakârlık çizgisine yakın iseler, liberali aşırı değişimci ve devrimci göreceklerdir. Zira, klâsik muhafazakârlar her türlü yeniliği ve değişimi reddetme, var olanı mutlaka üstün görme ve her ne pahasına olursa olsun koruma eğilimindedir.

Liberalin yöntemde zaman zaman reformcu, zaman zaman muhafazakâr olması, sadece diğer insanların onu anlamakta güçlük çekmesine yol açmakla kalmaz, aynı zamanda, kendisi için de zorluklar doğurur. Bu durumda liberal yeterli teorik birikime, sağlıklı bir perspektife sahip değilse, kişilik parçalanmasıyla karşılaşabilir. Reformculuğa veya muhafazakârlığa sıkı sıkıya sarılması, zamanla onu liberallikten uzaklaştırabilir. Bu, özellikle 19. Yüzyıl'ın sonunda ve 20. Yüzyıl'ın başında bazı liberallerin karşılaştığı akıbetir. 19. Yüzyıl liberallerinin bir kısmı, dönemin şartları gereği reformcuydu. Ama reformculukları, kazanılması gereken ve kazanılabilecek sınırlar içinde kalan şeylerin kazanılmasıyla dinmedi, hafifledi, olanca hızıyla devam etti.

Machlup'a göre, Amerika ve Avrupa'da liberal ilkelere bağlı ve onları cesaretle savunan birçok kimsenin zamanla sosyal demokrat ve hatta sosyalist olmalarının sebebi, bu reformculuk hastalığıdır. Reformculuğu abartmaları ve her şeyin dışardan müdahale ile reforme edilebileceği, edilmesi gerektiği kanaatine kapılmaları, onları liberalizm sahillerinin çok uzağına

atmıştır. Bu yüzden, liberal kavramı da bir anlam dönüşümüne uğramıştır. ABD’de ‘liberal’ etiketini kullananlar, sosyal demokratlar ve hatta bazen sosyalistlerdir. Buna karşılık, klâsik liberal fikirlerin köküne bağlı olan ve bu fikirlerin modern biçimlerini savunanlar muhafazakârlardır. Liberal kavramı Avrupa’da ABD’de olduğu kadar anlam değişikliği yaşamamıştır, ama, yine de, meselâ İngiltere’de, yenilenen fikirlere adı liberal olan parti değil de Muhafazakâr Parti sahip çıkmıştır. Keza, Türkiye’de de, 1980 sonrasında dünyada esen liberalizm rüzgarına muhafazakâr merkez sağ partiler sol partilerden daha açık olmuşlardır.

Devrimciliğe varan reformculuğun insanların liberal düşüncüyü benimsemesinin ve seslendirmesinin önünde ne büyük bir engel teşkil ettiğinin en iyi kanıtı, örneği, ülkemizdeki bazı “eski” sosyalistlerin, zaman zaman kopuk şekilde bazı liberal görüşleri dile getirmelerine rağmen, felsefi anlamda bir türlü liberalleşmemeleridir. Mustafa Erdoğan’ın “liberalimsi” kelimesiyle çizgilerini ifade ettiği bu kimseler, meselâ, hem piyasa ekonomisini savunduklarını söyleyip, hem de Marx’ın haklı çıktığını iddia edebilmektedirler. Liberal değerleri ve kurumları ahlâkî ve felsefi olarak haklı, pratik olarak yararlı oldukları için değil, kafalarındaki tarihi gelişim şemasında bugüne denk düşen geçici bir evre olarak gördükleri için benimsemektedirler. Liberal değerleri ve kurumları açıkça reddetmeye nadiren teşebbüs etmekte, buna karşılık, onların yetersiz olduğu yolundaki kanaatlerini adeta vahşi bir zevkle ifade etmekte, sözümona bu eksiklik ve yetersizlikleri giderme uğruna, onları tamamen yok edecek büyük değişim ve toplum projeleriyle ortaya çıkmaktadırlar. Bunun sebeplerinden biri, söz konusu kimselerin metodolojik olarak kolektivist ve sosyal meselelere yaklaşımda

sınırsız (ve de sorumsuz) devrimci olmalarıdır. Diğeri, toplumu bir oluşum değil bir yapım olarak görmeleridir...

Liberallerin üçüncü dilemması, siyasete bakışlarında ve siyasî faaliyetlerle olan ilişkilerinde ortaya çıkmaktadır. Liberaler daha ilk liberal filozoflardan itibaren siyasete biraz mesafeli durmuşlar ve siyasetçilere ve siyasî süreçlere ihtiyatla bakmışlardır. İlk önceleri bunun sebebi, hayatlarındaki kötü tecrübeler, siyasetin yarattığı belirli zararlar ve olumsuzluklarla ilgili kişisel gözlemler olmuştur. Siyaset zamanla liberal yazarlar tarafından daha sistematik incelemelere tabi tutulmuştur. O kadar ki, 20. Yüzyıl'ın en önemli liberal düşünce ekollerinden biri olan Kamu Tercihi Okulu bütün ağırlığını bu alana vermiş ve çok sarsıcı ve çarpıcı sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bugün artık Kamu Tercihi Okulu'nun çalışmalarından habersiz olarak demokrasi-nin işleyişi ve demokratik siyasî süreçler hakkında konuşmak neredeyse anlamsız ve yanıltıcı hâle gelmiştir.

Liberallerin siyasete ve dolayısıyla siyasetin aktörlerine yönelik güvensizlik ve ihtiyatlılıkların sebepleri şu şekilde sıralanabilir: Siyasetin kolektif ve kolektivist bir süreç teşkil etmesi, yozlaşmaya açık ve elverişli olması, eşitleme adına insanları tektipleştirmesi, özgürlüklere zarar verici oluşumlarla ve düzenlemelere yol açabilmesi... Bu çerçevede liberaller, siyasî süreçlerin baş aktörü olan siyasetçileri diğer insanların ne yukarısında ne de aşağısında görürler. Diğer insanlar ne ise ve hangi insanî özelliklere sahipse, siyasetçiler de odur ve aynı özelliklere sahiptir. O yüzden, siyaseti kutsal ve sonuçları itibarıyla her zaman ve her anlamda yararlı bir faaliyet türü olarak görmek yanlıştır.

Buna karşılık, siyaset ne vazgeçebileceğimiz ne de ille vazgeçmemiz gereken bir olgudur. Önemli olan, onun faydasını

azamileştirmek, zararını asgarileştirmektir. Bunun yolu da, siyaseti sınırlı bir alanda tutmaktan, hayatın her alanını işgal etmesinin önünü kesmekten geçmektedir. Başka bir şekilde ifade edilirse, demokratik ülkelerin önemli problemlerinden biri, aşırı politizasyondur. Politizasyon, R. M. Hartwell'in dediği gibi, bütün beşerî süreçlerin siyasileşmesi ve her türden insanî değerlerin siyasî değerlere dönüştürülmesidir. Bunun ne demek olduğunu somut örneklerle daha iyi anlatabiliriz. Kürtaj, temelde bireyi, aileyi ve bunların yakın çevresini ilgilendiren ahlâkî bir problemdir. Ne yazık ki birçok ülkede problem politize edilerek siyasî bir problem hâline getirilmekte ve toplumlar kürtaja karşı veya taraftar olanlar şeklinde iki keskin kutba ayrılmaktadır. Tarafların üzerinde uzlaşması mümkün olmayan bu probleme, parlamenter çoğunluklara ve görüşlerden birinin diğerine tercih edilmesine dayanan çözümler aranmaktadır. Yani, demokratik yollar ve usullerle de olsa, görüşlerden biri bastırılmak istenmekte, dolayısıyla insanların hak ve özgürlüklerine siyasî yollardan müdahale edilmektedir. İkinci örnek, ahlâkî olmaktan ziyade pratik bir konu olarak, işgücü ücretinin belirlenmesi meselesidir. İşgücünün değeri normal şartlarda gayri siyasî bir süreç olan piyasa tarafından belirlenmelidir. Oysa, çeşitli gerekçelerle hükümetler tarafından yapılan müdahaleler yüzünden bu mümkün olmamakta, ekonomik değil siyasî ücret skalaları oluşmaktadır. İyi niyete dayansa bile, bu tür müdahaleler, kısa vadede siyasî ücret alan kişilerin dışında kalanlara, uzun vadede onlar da dâhil olmak üzere herkese zarar vermektedir.

Politizasyon, beşerî faaliyet türleri içinde siyaset yapmanın en önemli ve en değerli faaliyet türü olarak görülmesidir. Siyasî değerlerin diğer her türlü değerün üstüne çıkarılması ve onları bastırmasıdır. Siyaset, hayatımızda yeri olan başka faaliyetler

gibi, ne reddedilmeli ne de abartılmalıdır. Piyasa süreçleriyle ilgili bir karşılaştırma belki ne demek istediğimizi daha iyi gösterebilir. Bana göre piyasa süreçleri ve ilişkileri en az siyasî süreçler ve ilişkiler kadar önemli ve onlardan çok daha az zararlı, çok daha faydalıdır. Ayrıca daha demokratiktir. Buna rağmen, bu, diğer her şeyin piyasa süreçlerinin unsuru hâline getirilmesi gerektiğini veya öylesinin daha iyi olacağını göstermez. Meselâ, iki âşık veya anne-baba ile çocuklar arasındaki ilişki piyasa ilişkisi olarak görülemez.. Çünkü onlar başka alanlara aittirler.

Ne var ki, çağdaş demokrasiler, bir politizasyon sürecini işletmektedir. Bu sürecin failleri, genellikle sanıldığı gibi, sadece, sık sık cahillikle, çıkarıcılıkla suçlayıp eleştirdiğimiz politikacılar değildir. Bürokratlar, bizde bazılarının göklere çıkararak “demokratik kitle örgütü” adını verdiği menfaat grupları ve seçmen tabakaları da bu sürecin içinde yer almaktadır. Politizasyon süreci iktisadî ve siyasî güç temerküzüne yol açmakta ve hem ekonomik, hem de siyasî güce sahip olanları en büyük güç odakları hâline getirmektedir. Bu durumda liberalin karşılaştığı dilemma, liberalizmin hedeflerine ulaşmak için siyasî güce başvurulup başvurulamayacağıdır. Siyasî gücü ve siyasî süreçleri kullanmaktan tamamen vazgeçmek bugünün gerçekleri karşısında irrealist bir tavır olmakta, siyasetten başlıca araç olarak yararlanmaya kalkmak ise, ilkeler bazında sıkıntı yaratmaktadır. Acaba bu problemin makul bir çözümü var mıdır?

Problem özellikle Türkiye gibi aşırı ölçüde politize edilmiş, siyasî bir aygıt olarak devletin neredeyse her şeyin kendisine tabi olduğu yegâne güç odağı niteliğini kazandığı bir ülkede daha ağır biçimde ortaya çıkmaktadır. Şüphesiz, bunun çeşitli tarihsel ve güncel sebepleri vardır. Sebepleri ne olursa olsun, bu durum, Türkiye’de bir şeyler yapmak isteyen kimse-

lerin hep aynı yola başvurmasına neden olmaktadır: Siyasete atılmak, parti kurmak, siyasî güce ortak olarak veya onu ele geçirerek istediklerini yapmak. Türkiye'nin liberalleşmesini isteyen kimselere de siyaset bunun yegâne veya başlıca yahut en etkili ve verimli yoluymuş gibi görünebilir. Oysa, dünyanın başka yerlerindeki tecrübelerin gösterdiği üzere, aktif siyaset yapmadan da, siyasî parti olmadan da ülkenin liberalleşmesine katkıda bulunmak mümkündür. O yüzden, gözlerimizi bunun örneklerine çevirmemiz gerekmektedir.

B. Liberalizmin Canlanması ve Liberal Enstitüler

İkinci Dünya Savaşı'nın dünyamıza yaptığı kötülükler genellikle can kaybı ve maddî tahribatla ölçülür. Şüphesiz, bu savaş şimdiye kadar görülen en yüksek insan zayıfına ve en ağır maddî yıkıma sebep olmuştur. Ancak, İkinci Dünya Savaşı'nın insanlığa verdiği, farkına varılmayan veya önemi kavranamayan daha başka zararlar da vardır.

Savaşlar, doğal olarak, aynı anda birden çok amaçlar ve değerler skalasının yaşadığı toplumlarda bu skalaları teke indirir ve hiyerarşik bir düzene sokar. Savaş içindeki bir ülkede başlıca amaç millî varlığın korunmasıdır. Bu, ülkedeki bütün madî-manevî kaynakların tek bir otoritenin sevk ve idaresi altında aynı hedefe yöneltilmesini gerektirir. Söz konusu otorite devlettir. Devlet bu görevde şu veya bu ölçüde başarılı olursa, zamanla insanlarda devletin savaş zamanındaki düzenleyici-belirleyici gücünün barış zamanında da işe yarayabileceği kanaati oluşur. Savaş zamanında büyümüş, yayılmış, devleşmiş, her işe ve her alana el atmış devletin savaştan sonra da bu konumu işgale devam etmesi istenir.